

Mariánske duchovné piesne v rukopisnom kancionáli Šimona Palárika z Rakovej ako svedectvo žitej mariánskej úcty na horných Kysuciach v 1. polovici 19. storočia

Ivana Kontríková Šusteková

Abstrakt

Začiatkom 30. rokov 19. storočia vznikol rukopis kancionálu Šimona Palárika, pomocného učiteľa a organistu v Rakovej. Cieľom článku je predstaviť mariánske piesne, obsiahnuté v predmetnom kancionáli ako príklad mariánskej úcty a živej ľudovej zbožnosti členov cirkevného i lokálneho spoločenstva na začiatku 30. rokov 19. storočia. Samotný kancionál predstavuje cenný doklad o podobách duchovnej piesne na Kysuciach v 1. polovici 19. storočia a poskytuje priestor na interdisciplinárny výskum interetnických a interkultúrnych vzťahov v regióne v sledovanom období.

Kľúčové slová

Mariánske piesne, mariánsky kult, kancionál, rukopis, Raková, 1. polovica 19. storočia.

V 1. polovici 19. storočia sa vidiecke obyvateľstvo Kysúc (s výnimkou židovského) opätovne hlásilo k rímsko-katolíckej konfesii. Po období reformácie, ktorá v 16. storočí zasiahla aj severozápadné Slovensko a spôsobila, že do 2. polovice 17. storočia sa väčšina obyvateľov prikláňala k luterskej vetve protestantizmu (k evanjelickej cirkvi augsburského vyznania), nastalo obdobie rekatolizácie. Na horných Kysuciach¹ sa o šírenie myšlienok protireformácie okrem iných zaslúžili jezuitské misie zo Žiliny, susedného Sliezska a Poľska. Ich prostredníctvom v regióne silnel mariánsky kult, ktorý zohral významnú úlohu v procese formovania barokovej zbožnosti a prijali ho široké vrstvy obyvateľstva. Panna Mária a mariánsky kult sa stali symbolom ľudovej viery, ale aj samotná cirkev organizovala mariánske púte, pričom sa posilnila pozícia Sedembolestnej Panny Márie ako patrónky Uhorska i Slovenska. Mariánsky kult sa intenzívne spájal nielen so slávením viacerých mariánskych sviatkov, ale aj s obľubou mariánskych piesní, ktoré sa šírili zásluhou tlačených spevníkov i rukopisných kancionálov. Prelínal sa v nich ľudový spevný štýl a viera v magickú orodujúcu

---

¹ Kysuce ako kultúrny región sa rozprestierajú v povodí rieky Kysuca a jej prítokov; prirodzene sa členia na horné Kysuce (údolie riek Čierňanka a Kysuca po Čadcu, respektíve Oščadnicu), dolné Kysuce (okolie Kysuckého Nového Mesta) a Bystrickú dolinu, ktorá býva vnímaná ako východné Kysuce.

silu Panny Márie, no stali sa tiež výrazom konfesionalnej a národnej identity obyvateľov regiónu.

Cieľom článku je predstaviť mariánske piesne, obsiahnuté v rukopise kancionálu pomocného učiteľa a organistu Šimona Palárika z Rakovej (1788 – 1841), ako príklad mariánskej úcty a živej ľudovej zbožnosti členov cirkevného i lokálneho spoločenstva na začiatku 30. rokov 19. storočia. Zároveň poukazuje na význam piesňovej duchovnej tvorby ako svedectva o formovaní národnej a kultúrnej identity obyvateľov skúmaného územia, ako i výsledok uvedomenia si dôležitosti spevu v reči ľudu aj v katolíckom prostredí. Základným prameňom výskumu sa stala rukopisná nenotovaná zbierka piesní, spísaná Šimonom Palárikom v roku 1833 pod názvom *Cancional obecnemi pesničkami které sa možu každodenne konavať*. Pôvodne ju dedikoval svojmu synovi Jánovi, od ktorého očakával, že po skončení gymnaziálneho štúdia v Žiline (1832 – 1836) prevezme funkciu rakovského učiteľa, organistu a kantora.² K tomu napokon nedošlo, keďže Ján Palárik sa rozhodol pokračovať v štúdiu na gymnáziu v Kečkeméte (1836 – 1839), v kňazskom seminári v Ostrihome (1839), Bratislave (1839 – 1840) a Trnave (1840 – 1847). Neskôr pôsobil ako kaplán v Starom Tekove (1847 – 1850), Štiavnických Baniach (1850 – 1851), Banskej Štiavnici (1851), na nemeckej fare pri Kostole sv. Terézie v Pešti (1851 – 1862) a ako farár v Majcichove (1862 – 1870); stal sa výraznou osobnosťou takzvanej *Novej školy slovenskej* a patrí k najvýznamnejším predstaviteľom slovenskej drámy 19. storočia.³

Pri koncipovaní prítomného článku bola teoreticky a metodologicky podnetná štúdia P. Žeňucha, venovaná mariánskym paraliturgickým piesňam v cyrilských spevníkoch na Slovensku v 18. – 20. storočí,⁴ ale aj diela V. Dufka⁵, E. Blažencovej⁶ či S. Laukovej⁷, ktoré sa orientovali na problematiku prvého tlačeného slovenského katolíckeho kancionálu *Cantus Catholici* z roku 1655. Spomenúť možno aj prácu P. Ruščina *Nábožné katolícké pesničky Jura Hollého – prvý notovaný kancionál slovenských katolíkov po Cantus Catholici* (2014), v ktorej riešil vývoj slovenského katolíckeho cirkevného spevu v 18. storočí a upozornil na kontinuitu ústnej tradície katolíckeho cirkevného spevu na teritóriu Slovenska a jej narušanie v poslednej štvrtine 18. storočia v dôsledku tereziánsko-jozefínskych nariadení a odporúčaní ohľadom bohoslužobného spevu.⁸ Zabúdať netreba ani na články venované jarmočným a púťovým tlačiam, ktoré napomáhali stimulovať rozvoj slovenskej katolíckej spevnej tradície

² Venovanie (*Simeonis Palarik Organista per Ioannis Palarik w Rakoweg Roku 1833ho*) bolo sekundárne preškrtnuté.

³ Bližšie napríklad GAŠPARÍK, M.: *Ján Palárik a jeho boj o demokratizáciu slovenského národného života*. Bratislava : SAVU, 1952. 72 s.

⁴ ŽEŇUCH, P.: Mariánske paraliturgické piesne v cyrilských spevníkoch na Slovensku v 18. – 20. storočí. In: ŽEŇUCH, P. – ZUBKO, P. (eds.): *Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislavská gréckokatolícka eparchia, 2014. s. 163 – 199. ISBN 978-80-89489-17-6.

⁵ DUFKA, V.: Moravské pramene prvého slovenského katolíckeho kancionála *Cantus Catholici* (1655) a jeho spevy ordinára. In: *Studia Theologica*, 2017, roč. 19, č. 3, s. 132 – 146.

⁶ BLAŽENCOVÁ, E.: *Cantus catholici – prvý tlačený katolícky spevník*. (Okolnosti jeho vzniku, obsahové bohatstvo a niektoré špecifická piesní). In: Pospíšil, I. – Zelenka, M. (eds.): *Česko-slovenské vzťahy, Evropa a svět*. Brno : Masarykova univerzita, 2004. s. 11 – 20. ISBN 80-210-3328-2.

⁷ LAUKOVÁ, S.: *Cantus Catholici v interpretácii*. Nitra : UKF, 2010. 82 s. ISBN 978-80-8094-521-3.

⁸ RUŠČIN, P.: *Nábožné katolícké pesničky Jura Hollého – prvý notovaný kancionál slovenských katolíkov po Cantus Catholici*. In: *Musicologica Slovaca*, 2014, roč. 5 (31), č. 2, s. 255 – 310.

v sledovanom období. V tomto kontexte boli podnetné práce M. Szturcovej⁹ o kulte pútnických miest v českých jarmočných piesňach z 18. a 19. storočia a M. Hanzelkovej¹⁰ o „kramárskych“ piesňach k Panne Márii Vranovskej.

1 Mariánsky kult na Slovensku a na horných Kysuciach

Mariánsky kult predstavuje úctu k Panne Márii ako matke Ježiša Krista. Jej uctievanie je doložené už v počiatkoch existencie cirkvi; od 4. storočia sa začali sláviť prvé mariánske sviatky a budovali sa kostoly zasvätené predovšetkým Zvestovaniu Panne Márii. Skutočný význam Panny Márie v kresťanstve a liturgii sa však datuje až od stredoveku, keď sa stala symbolom rytierskej kultúry, spravodlivosti a viery.¹¹ Na našom území sa mariánska úcta ako charakteristický, imanentný a neoddeliteľný prejav zbožnosti rozšírila od čias Veľkomoravskej ríše, keď sa zásluhou byzantskej misie Konštantína (Cyrila) a Metoda v roku 863 začalo so systematickou christianizáciou. Uhorský kráľ Štefan I. do značnej miery prevzal už existujúci mariánsky kult, zachoval jeho centrálnu pozíciu a ďalej ho rozvinul. V línii mariánskej úcty pokračovali aj ďalší uhorskí panovníci; jej význam ešte vzrástol v čase mongolských výbojov (13. storočie), predovšetkým však období protitureckých vojen, reformácie a protireformácie (16. – 18. storočie), keď sa stala nástrojom zdôraznenia špecifičnosti katolicizmu v jeho konfrontácii s protestantizmom a islamom.¹²

Na Kysuciach sa o opätovné rozšírenie mariánskeho kultu pričínili jezuiti ako hlavný nástroj rekatolizácie regiónu, ktorého obyvateľstvo sa od 60. rokov 16. storočia zásluhou majiteľov budatínskeho, strečnianskeho a bytčianskeho panstva hlásilo k protestantizmu.¹³ V 70. rokoch 17. storočia sa do rúk katolíkov dostala celá evanjelická a.v. farnosť v Čadci, ku ktorej pôvodne patrili aj obce Horelica, Raková, Staškov, Svrčinovec, Podvysoká, Oščadnica, Čierne a Skalité. V nasledujúcom desaťročí sa Čadca stala majetkom žilinskej rezidencie jezuitov, založenej z testamentárneho odkazu ostrihomskeho arcibiskupa Juraja Selepcého. Vďaka tomu tu pôsobili jezuitské misie (zo Žiliny, ale aj z Tešinska a Poľska), ktoré za účelom rýchlejšej rekatolizácie pohraničných oblastí podporoval strečniansky zemepán Mikuláš Esterházi.¹⁴

Jezuiti vo svojej rekatolizačnej aktivite spájali dve stránky, ktoré oslovovali vtedajšieho človeka: vonkajšiu a vnútornú, teda čin a kontempláciu, respektíve pohyb a pokoj. Vo vzťahu

---

⁹ SZTURCOVÁ, M.: Kult poutních míst slezsko-polského pohraničí v českých kramářských písniích 18. a 19. století. In: *História – Otázky – Problémy*, 2017, roč. 9, č. 1, s. 167 – 174.

¹⁰ HANZELKOVÁ, M.: „Obráčení“ poutních kramářských písní : Panna Márie Vranovská. In: *Acta Musei Nationalis Pragae, Historia litterarum*, 2021, roč. 66, č. 3 – 4, s. 101 – 110.

¹¹ *Mariánský kult zapustil v lidovém prostředí hluboké kořeny*. Dostupné na: <https://cesky.radio.cz/mariansky-kult-zapustil-v-lidovem-prostredi-hluboke-koreny-8605143> [cit. 2022-11-27].

¹² LETZ, R.: Úcta k Sedembolestnej Panne Márii ako patrónke Slovenska a Slovákov. In: ŽEŇUCH, P. – ZUBKO, P. (eds.): *Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislavská gréckokatolícka eparchia, 2014. s. 10 a 14. ISBN 978-80-89489-17-6.

¹³ Územie Kysúc v minulosti bolo rozdelené medzi viaceré hradné panstvá, predovšetkým medzi budatínske panstvo (zasahovalo do najjužnejšieho výbežku regiónu), strečnianske panstvo (vlastnilo majetky na horných Kysuciach) a bytčianske panstvo (ovládalo severozápadnú časť regiónu).

¹⁴ Nového zemepána Čadca dostala až v roku 1714, keď ju od žilinských jezuitov vykúpil Juraj Erdödy. Bližšie *Počiatky obce a farnosti*. Dostupné na: <https://www.farnosť-cadca.sk/historia-farnosti/> [cit. 2022-11-27].

k laikom uprednostňovali „konanie“: organizovali náboženské púte, procesie, podporovali ľudovú zbožnosť, šírili mariánsky kult (i kult božského dieťaťa – „Ježiška“) a barokový umelecký sloh.¹⁵ Ich pričinením vyšla prvá slovenská tlačená zbierka katolíckych náboženských spevov a piesní, ktoré sa na dlhý čas stali súčasťou bohoslužieb a náboženských obradov na našom území. Piesne, obsiahnuté v *Cantus Catholici* (1655 a 1700), mali vyjadrovať nielen vzťah veriaceho k Bohu, boli tiež zhmotnením túžby po dokonalosti a vyjadrením vlastnej nedokonalosti a malosti. Slúžili na oslavu Boha, Panny Márie a svätých, boli poďakovaním za ich dobrodenie i prosbou o vyslyšanie.¹⁶ V tejto funkcii sa niektoré uplatňovali ešte v prvých desaťročiach 19. storočia, ako naznačuje kancionál Šimona Palárika z Rakovej.

18. storočie prinieslo zakladanie nových farností na horných Kysuciach, respektíve nahrádzanie pôvodných drevených kostolov murovanými, budovanými v barokovom, neskorobarokovom a klasicistickom slohu.¹⁷ Niektoré boli zasvätené Panne Márii, ako Kostol Nanebovzatia Panny Márie v Turzovke¹⁸, Kostol Navštívenie Panny Márie v Staškove¹⁹ a Kostol Narodenia Panny Márie v Rakovej^{20, 21}. V tomto období už bol mariánsky kult pevnou súčasťou ľudovej religiozity na Kysuciach a premietol sa do početných manifestačných prejavov, ako chodenie na procesie, púte, slávenie sviatku patróna tej-ktorej farnosti („hody“, „kermaš“), ale tiež pravidelná návšteva bohoslužieb. Vďaka tomu sa u obyvateľstva budoval a upevňoval pocit susedskej, lokálnej i regionálnej spolupatričnosti, ktorý silnel a prerastal až do pocitu etnickej vzájomnosti, najmä, ak sa ocitli v inoetnickom prostredí. Práve pútnictvo ako záväzok putovať k niektorému svätému miestu, o ktorom sa verilo, že tam došlo k zjaveniu Panny Márie alebo k inému zázraku s ňou súvisiacemu,²² sa považovalo za akt, ktorý mal byť na prospech duchovného života jednotlivca. Zároveň išlo o vyjadrenie pokornej oddanosti voči Panne Márii ako symbolu viery, ale aj pomocníčky a ochrankyne, ktorá sa za veriacich prihovára u svojho

---

¹⁵ Samotné barokové umenie však treba vnímať nadkonfesionálne.

¹⁶ LAUKOVÁ, S.: *Cantus Catholici* v interpretácii, s. 13, 20 – 21.

¹⁷ Išlo o jednoduché jednodŕoňové stavby s predstavanou vežou, ukončené presbytériom s polkruhovým uzáverom a pristavanou sakristiou na východnej strane.

¹⁸ Prvý murovaný Kostol Nanebovzatia Panny Márie v Turzovke bol vybudovaný už v roku 1728, keď nahradil starší drevený kostol zasvätený svätej Alžbete. Neskôr ho nahradil chrám, postavený v rokoch 1757 – 1759.

¹⁹ Drevený filiálny kostol v Staškove slúžil veriacim od roku 1782; v roku 1796 mu bol priznaný štatút farského kostola. V 70. rokoch 19. storočia sa začala výstavba murovaného neogotického kostola, slávnostne posväteného v roku 1876.

²⁰ Farnosť Raková sa vyčlenila z čadčianskej farnosti v roku 1789, keď si obyvatelia z vlastných prostriedkov vybudovali drevený kostol, v rokoch 1870 – 1874 nahradený murovaným chrámom.

²¹ K farnostiam s mariánskym patrocinom na Kysuciach na prelome 20. a 21. storočia pribudla Farnosť Podvysoká, zasvätená Sedembolestnej Panne Márii. Pôvodne bola súčasťou čadčianskej farnosti, od roku 1749 filiálkou farnosti v Zákopčí, od roku 1796 filiálkou Staškova a následne Turzovky. V roku 1865 bola v obci postavená kaplnka zasvätená úcte Panny Márie. Symbolom žitej mariánskej úcty obyvateľov Kysúc je aj hora Živčák, kde sa hájnikovi Matúšovi Lašutovi z Turzovky v roku 1958 údajne zjavila Panna Mária Lurdská. Od tohto obdobia „na Živčákovú“ začali prichádzať veriaci najprv z okolia, neskôr i z Česka a zahraničia. Napriek represáliám zo strany vládnucej komunistickej moci sa hora Živčák v 2. polovici 20. storočia stala miestom mariánskej úcty a modlitby,

²² Vo väčšine prípadov išlo o miesta, ktoré pomohol presláviť vzácny obraz či socha, zázračný prameň či zázračná záchrana.

syna Ježiša Krista.²³ Bola to tiež príležitosť vzdialiť sa z rodnej obce na viac ako poldňa,²⁴ vymaniť sa z každodenného stereotypu, spoznať nové miesta, získať nové skúsenosti a kontakty.²⁵

Obyvatelia horných Kysúc koncom 18. storočia a v prvých desaťročiach 19. storočia (i neskôr) smerovali na mariánske pútnické miesta v blízkosti ich bydliska, najmä do Višňového („*k Višňovskej Panenke Máriji*“), Rajeckej Lesnej – Frivaldu („*k Preblahoslavenej Panenke Máriji*“), ale tiež na vzdialenejšie Staré Hory pri Banskej Bystrici a do Marianky ako najstaršieho pútnického miesta na Slovensku. Veľkej úcte sa tešili púte na územie dnešného Poľska, hlavne do Čenstochovej k obrazu Matky Božej Čenstochovskej, menej na Kalwariu Zebrzydowsku k zázračnému obrazu Panny Márie Kalvárskej, ale predovšetkým do susedného Sliezska a na Moravu. Z tamojších centier mariánskej úcty navštevovali Frýdek, Svätý Hostýn, Svätý Kopeček u Olomouca, Svätú Horu u Příbramy, ale aj Porciunkule v Jablunkove.²⁶ Z týchto ciest si okrem požehnaní a viery v odpustenie svojich hriechov či vo vyprosenie zdravia, mieru, hospodárskej prosperity, plodnosti a podobne prinášali rôzne devocionálie (okrem iného mariánske medailóniky a „sviatostky“,²⁷ ružence, škapuliare, púťové a sväté obrázky (vrátane malých obrázkov „*na polikaňje*“²⁸) a drobné plastiky). Navyše, pútnické miesta fungovali ako centrá interkultúrnej výmeny, kde sa ľudia stretávali s rôznymi prejavmi umenia, pričom dochádzalo k prepojeniu slovesnej, výtvarnej a hudobnej zložky.²⁹ Reagovali na to aj organisti a kantori, ktorí si tam kupovali tlačené púťové piesne, ktoré následne upravili a zaradili do svojho repertoáru.³⁰ Dôkazom toho je pieseň *Panence Marii* z kancionálu Šimona Palárika z Rakovej.

---

²³ Pútnikov na ceste k Panne Márii ako nebeskej Matke spájala najmä prosba o pomoc pred útrapami každodenného života, chorobami, vojnami a inými pohromami.

²⁴ Porovnaj KOSNÁČ, P.: Náboženské púte v Európe počas kresťanského stredoveku. In: Historická revue, 2013, roč. 24, č. 10, s. 20 – 25.

²⁵ SZTURCOVÁ, M.: Kult poutních míst slezsko-polského pohraničí v českých kramářských písniích 18. a 19. století, s. 167.

²⁶ Z významných európskych pútnických miest smerovali aj do rakúskeho Mariazellu.

²⁷ Pripevňovali sa na ružence alebo sa nosili zavesené na krku; vkladali sa mŕtvym do truhly. Slúžili na ochranu pred chorobami, diablom, nešťastím i pred nečistými silami. Mali tiež ochrániť úrodu a obydlie pred živelnými a inými pohromami. Pozri KAFKA, L.: *Dárek z pouti (poutní a poutové umění)*. Praha : Lika klub, 2009. 300 s. ISBN 978-80-86069-52-4.

²⁸ Boli charakteristické miniatúrnym rozmerom; svoju zázračnú moc nadobúdali dotykom so zázračným obrazom či sochou Panny Márie na príslušnom pútnickom mieste. Následne sa používali v rámci etnomedicíny – prehlтали sa vo viere v uzdravenie či ľahký pôrod. Používali sa do začiatku 20. storočia aj pri liečení hospodárskych zvierat. ROYT, J. – ŠMÍDOVÁ, L.: *Drobná devoční grafika*. Rakovník : Rabasova galerie, 1995. s. 5 – 7. ISBN 80-85868-05-9.

²⁹ SZTURCOVÁ, M.: Kult poutních míst slezsko-polského pohraničí v českých kramářských písniích 18. a 19. století, s. 167.

³⁰ Púťové tlače na Slovensku sa tešili obľube najmä koncom 18. storočia a v 19. storočí, keď začali prenikať do spevnosti ľudových vrstiev obyvateľstva a stali sa jedným z prvkov ľudovej zbožnosti. Vydávali ich špecializovaní kníhtlačiar, ktorí boli ich autormi, nakladateľmi, redaktormi aj upravovateľmi. Piesne obsahovali prejavy zbožnej úcty, najčastejšie k Panne Márii a Ježišovi; boli tvorené v duchu ľudovej kultúry a v jazyku blízkom širokým vrstvám obyvateľstva. Vďaka svojmu malému formátu, dostupnosti a nízkej cene sa stali obľúbeným darom i spomienkovým predmetom z púte. Ich najväčší počet u nás bol od polovice 19. storočia vydaný v kníhtlačiarňi Škarniclovcov v Skalici, viaceré vyšli v 18. storočí v Akademickej tlačiarňi v Trnave. Blížšie KNAPČOKOVÁ, S.: Škarniclova tlačiareň v Skalici v kontexte

Mariánska úcta na Kysuciach sa nespájala len s návštevou mariánskych pútnických miest, ale prejavovala sa v každodennom živote. Všetky momenty od narodenia po smrť, pracovné úkony, všetky akty domáceho aj verejného života sa dávali pod Božiu ochranu a ochranu Panny Márie (i rôznych svätých). Popri obraze Božského Srdca Ježišovho v kultovom kúte izby (prípadne v podstreší domu) nesmel chýbať obraz Sedembolestnej Panny Márie. Ženy sa k nej obracali s prosbou o pomoc pri pôrode, v chorobe, pri výchove detí, roľníci si od nej vyprosovali dobrú úrodu či ochranu pred nepriaznivým počasím (najmä pri zbere úrody). Okrem krížov a drobnej sakrálnej architektúry – stĺpov so sochami svätého Jána Nepomuckého³¹ a kaplniek – „kapličiek“, najčastejšie zasvätených Božskému Srdcu Ježišovmu, Svätej rodine, svätému Antonovi, svätej Anne, menej svätému Jozefovi, sa súčasťou kultúrnej krajiny od konca 18. storočia stali malé sakrálne objekty s obrázkom či plastikou Panny Márie, prípadne Piety, nezriedka umiestnené na stromoch,³² predovšetkým na kmeňoch líp, respektíve v ich puklinách.³³

V ľudovej religiozite obyvateľov horných Kysúc v 1. polovici 19. storočia sa teda prelínalo oficiálne cirkevné učenie, senzualizmus a praktickosť. Ľudová nábožnosť sa stala jedným z prejavov ich životnej filozofie a životných postojov, čo sa odzrkadlilo v dodržiavaní zaužívaného obyčajovo-morálneho kódexu, solidárnosti a ritualizmu, ktorý sa pretavil do masovej účasti veriacich na náboženských praktikách s častou manifestáciou silného zväzku veriacich ako lokálneho a cirkevného spoločenstva.³⁴ Verejné manifestovanie viery, či už išlo o účasť na bohoslužbách v nedeľu a prikázané cirkevné sviatky, alebo o účasť na púťach a procesiách, zakladanie mariánskych a ružencových spolkov a uctievanie mariánskych obrazov, sa nezaobišlo bez spevu mariánskych piesní. Niektoré mali formu litánií, vyjadrujúcich úctu k Panne Márii, ďalšie sa orientovali na moralizovanie veriacich vo svetle jej cnostného života alebo ju vykresľovali ako pomocnicu biednych a utláčaných. Nechýbali ani piesne, ktoré

českej a slovenskej kultúry. In: HUBÁLEK, T. (ed.): *Sborník z Mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2012. s. 277 – 294. ISBN 978-80-7425-867-1. Aj keď na Kysuciach sa nezachovala žiadna z originálnych púťových tlačí, na základe obsahu skúmaného kancionálu možno konštatovať, že sa tu v odpise tešili obľube púťové piesne z produkcie moravských a sliezskych tlačiarní, napríklad z tšjnskej tlačiarne Karla Procházkzu, založenej v roku 1806.

³¹ Umiešťovali sa v blízkosti vodných tokov alebo na mostoch.

³² Drobné sakrálne objekty a stavby popri svojej religióznej funkcii slúžili ako orientačné prvky v krajine a zároveň ako miesto, kde sa vykonávali rôzne praktiky, spojené s ľubostnou, apotropajnou či plodonosnou mágiou, ľudovým liečiteľstvom a podobne.

³³ Úcta k lipám a ich spojenie s mariánskym kultom je príkladom kresťansko-pohanského synkretizmu v tradičnej kultúre Kysúc a Slovenska vôbec. Lipám sa pripisovala liečivá sila (nielen lipovým kvetom, ale aj kôre, o ktorej sa verilo, že dotyk s ňou odníma chorobu) a schopnosť odvracať blesky. Považovala sa za strom života a vďaka srdcovitým listom sa stala mariánskym stromom ako symbolické vyjadrenie lásky k blížnemu (vrátane ochrany slabších) i materinského citu (úzkého puta matky a dieťaťa). Z toho dôvodu sa mäkké (teda poddajné, ženské) lipové drevo používalo ako materiál na mariánske sochy. ŽŮBOROVÁ-NĚMCOVÁ, M.: *Encyklopédia kresťanského umenia*. Dostupné na:

<https://eku.informacie.sk/images/pdf/eku/LIO.pdf> <https://eku.informacie.sk/images/pdf/eku/LIO.pdf> [cit. 2022-11-30]. Stromy v kontexte situovania drobných sakrálnych monumentov v krajine zároveň vytvárali akési prepojenie medzi zemou a nebom.

³⁴ ZAJICOVÁ, K. Ľudová nábožnosť na Slovensku. In: *Etnologické rozpravy*, 1996, roč. 3, č. 2., s. 9 – 10.

zdôrazňovali jej ochrannú silu pre slovenský ľud, respektíve Uhorsko. V tomto duchu sa niesli aj mariánske piesne obsiahnuté v kancionáli Šimona Palárika z Rakovej.

2 Kancionál Šimona Palárika z Rakovej

Autorom skúmaného kancionálu je už spomínaný pomocný učiteľ a organista Šimon Palárik z hornokysuckej obce Raková, vzdalenej cca 4 km od Čadce. Narodil sa 11. augusta 1788 ako predposledné z piatich detí roľníka Jakuba Palárika a Anny, rodenej Gábrišovej. V roku 1813 sa oženil s Annou Pastorkovej, s ktorou splodil osem potomkov,³⁵ medzi nimi Jána Palárika, neskoršieho katolíckeho kňaza, dramatika, publicistu a organizačného pracovníka. Hoci biografické práce, venované životu a dielu Jána Palárika, v súvislosti s jeho rodinným zázemím uvádzajú, že pochádzal z učiteľskej rodiny, a tak počiatočné klasické i hudobné vzdelanie dostal od rodičov,³⁶ dôsledne to nezodpovedá realite. Šimon Palárik bol v prvom rade roľník, ako to reflektuje aj jeho syn, ktorý sa označoval za potomka „prostého a neučeného sedliaka, geniálneho však naturalistu v hudbe, speve a veršovaní“.³⁷

Keďže znalosť písania a čítania v prvých desaťročia 19. storočia nebola v rurálnom prostredí Kysúc samozrejmosťou, Šimon Palárik bol ustanovený za pomocného učiteľa v rakovskej škole, vybudovanej v roku 1790.³⁸ Presný rok tohto menovania nie je známy, jeho učiteľská výpomoc riadnemu učiteľovi – „rektorovi“ Jurajovi Hanuliakovi je však zaznamenaná v kanonickej vizitácii z roku 1828.³⁹ V rokoch 1824 – 1834 zastával aj funkciu obecného notára. Keďže ovládal výlučne jazyk miestneho ľudu, dá sa predpokladať, že mal na starosti iba časť obecnej agendy a hlavným notárom bol Juraj Hanuliak (v tejto funkcii sa spomína do roku 1833), ktorý čiastočne ovládal aj nemčinu, maďarčinu a latinčinu. To ho oprávňovalo na vyhotovovanie všetkých obecných písomností, vykladanie písomných príkazov, vyhlášok a nariadení, ako aj na koncipovanie písomných odpovedí na panské, stoličné či kráľovské výzvy.⁴⁰ Šimon Palárik mal zrejme na starosti vedenie obecnej knihy, spolupracoval pri zostavovaní pozemkového a domového katastra, zostavoval rozličné zmluvy, posledné vôle a iné. Okrem toho vypomáhal Jurajovi Hanuliakovi aj pri povinnostiach, ktoré zastával ako služobník cirkevnej správy, keďže nevedel hrať na organe.⁴¹ Za organistu Šimona Palárika ustanovil už rímsko-katolícky farár Ján

³⁵ Z nich traja (Zuzana, Mária a Šimon) zomreli v detskom veku; štyria sa dožili dospelosti (Anna, Ján, Jozef a ďalšia Mária).

³⁶ Napríklad ZEMKO, J. a kol.: *Európan Ján Palárik*. Raková : ŽCJP, 2009. s. 13, 24, 25, 26, 43.

³⁷ Citované podľa MAŤOVČÍK, A. Ján Palárik – Beskydov. In: *Súbor 13 fotopohľadníc Ján Palárik 1822 – 1870*. Martin : Matica slovenská, 1970. b.s.

³⁸ Škola bola postavená ako drevená zrubová stavba, pozostávajúca z učebne s kapacitou asi pre 50 žiakov, menšej izby bez vykurovacieho zariadenia, prečo bola v zimných mesiacoch neobývateľná, z kuchyne, situovanej v predsieni, ku ktorej prislúchala aj komora. PAŠTRNÁK, L. a kol.: *Raková*. Raková : Obec Raková, 2019. s. 128

³⁹ V tom čase bolo v Rakovej 487 detí vo veku 6 – 12 rokov, z nich školu navštevovalo 82. Učili sa počítat', písať a čítať v rodnom jazyku; súčasťou vyučovania bolo aj náboženstvo, ktoré dvakrát do týždňa chodil do školy preskúšať miestny farár. Nízku návštevnosť školy možno pripísať sociálnym pomerom miestnych rodín, absencii vhodnej obuvi v zimných mesiacoch, povinnostiach detí na hospodárstve v letných mesiacoch, ako aj nedostatku prostriedkov na vyplácanie učiteľov zo strany rodičov. PAŠTRNÁK, L. a kol.: *Raková*, s. 128 – 129.

⁴⁰ PAŠTRNÁK, L. a kol.: *Raková*, s. 33.

⁴¹ Jeho spev sprevádzal hrou na organe s dvanástimi registrami.

Staneček, ktorý vo farnosti pôsobil od roku 1800 do svojej smrti v roku 1809.⁴² Dochovaný kancionál však naznačuje, že časom prevzal aj funkciu kantora.

Všetky spomínané funkcie boli spojené s naturálnou a peňažnou odmenou. V Rakovej v prvých desaťročiach 19. storočia bol ročný plat organistu 50 zlatých, za notárstvo sa dostávalo 20 zlatých a dohodnuté naturálie (najmä kurivo a obilie).⁴³ Príjmy z týchto činností dopĺňali príjmy Šimona Palárika z vlastného hospodárstva a umožnili aspoň sčasti hradiť gymnaziálne štúdiá jeho syna v Žiline v rokoch 1832 – 1836. V čase, keď otec predpokladal, že sa Ján Palárik po ich skončení vráti do rodnej obce, respektíve inde získa miesto správcu školy – „*rechtor*“, spojené s účinkovaním na poste kantora a organistu, začal preňho zostavovať *Cancional obecnými pesničkami ktoré sa môžu každodenne konavať*. Keď sa jeho predpoklady nenaplnili, kancionál sa po jeho smrti dňa 4. marca 1841 stal majetkom ďalších rakovských organistov. Do súčasnosti sa zachoval vďaka Alojzovi Hunčíkovi, potomkovi známeho drotárskeho rodu z Vysokiej nad Kysucou, ktorý v rokoch 1927 – 1939 pôsobil ako učiteľ, organista, správca Rímskokatolíckej národnej školy v Rakovej a od roku 1934 aj ako obecný kronikár. Uvedomujúc si jeho historickú hodnotu vzal si ho pri svojom odchode do Čadce v roku 1939, čím ho zachránil ho pred rozšírenou praxou, ktorá pravdepodobne postihla podobné spevníky z iných farnostiach na horných Kysuciach – spálili sa v ohni spolu so zvyškami oleja, starými ornátmi a inými odsvätenými liturgickými predmetmi.⁴⁴

Rukopisný nenotovaný kancionál Šimona Palárika má zošitový formát s torzom ozdobne nadpísaného titulného listu. Celkovo obsahuje 32 piesní, nie všetky však možno pripísať pôvodnému zostavovateľovi kancionálu. Niektoré boli do spevníka zrejme zapísané dodatočne, o čom svedčí zmenený rukopis aj povaha piesní. Ich autormi mohli byť ďalší rakovskí organisti, ale tiež niektoré z detí Šimona Palárika vzhľadom na pripojené záznamy hospodárskeho charakteru (účty, prehľad výdavkov a príjmov, respektíve pôžičiek), ktoré pokrývajú obdobie od roku 1847 do roku 1905 a okrem iného sa zmieňujú o Magdaléne Palárikovej. Samotný kancionál tak odzrkadľuje osobnosť svojho tvorca (tvorcov), odráža jeho estetické cítenie, vkus aj okolnosti, za ktorých vznikol. Je výsledkom kritérií, ktorých sa zostavovateľ pridŕžoval, a funkcií, ktoré jeho zostavením sledoval.⁴⁵ Pôvodným zámerom Šimona Palárika bolo spísať duchovné piesne, ktoré sa medzi farníkmi Rakovej tešili veľkej obľube a spievali sa pred bohoslužbou a po nej, počas prijímania, ale aj pri púťach. Keďže pôvodne kancionál venoval synovi Jánovi Palárikovi, je možné, že išlo o piesne (staré i nové), ktorých spev si od kantora žiadali sami veriaci. Osvojenie si daného repertoáru malo zvýšiť jeho osobnú prestíž i šance na získanie rektorského postu.

Vzhľadom na obsiahnuté piesne kancionál predstavuje hybridné dielo, ktoré zahŕňa piesne barokové, prevzaté z *Cantus Catholici*, ale aj novšie, ovplyvnené púťovými tlačami pôvodom z Moravy a Sliezska, respektíve z nemeckých prameňov 2. polovice 18. storočia.⁴⁶ Je možné, že

⁴² PAŠTRNÁK, L. a kol.: Raková, s. 115.

⁴³ Rehtorstvo sa spájalo s ročným príjmom vo výške 100 zlatých. LIŠČÁK, M.: *Čadca a okolité obce v správe panstva Strečno od konca 18. storočia do polovice 19. storočia*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2018. s. 139. ISBN 978-80-88708-62-9.

⁴⁴ Rukopis kancionálu Šimona Palárika je v súčasnosti v súkromnom vlastníctve.

⁴⁵ LAUKOVÁ, S.: *Cantus Catholici v interpretácii*, s. 20.

⁴⁶ V roku 1776 vyšiel vo Viedni tzv. Spevník Márie Terézie s 87 nemeckými piesňami a notovanými melódiami, ktoré boli neskôr z veľkej časti preložené do jazykov ostatných národov Habsburskej

Šimon Palárik sa do istej miery inšpiroval kancionálom Jura Hollého *Nábožné katolícké pesničky*, ktorý vyšiel tlačou v roku 1804 v trnavskej tlačiarni Václava Jelínka. Aj keď niektoré piesne boli prevzaté z iného jazykového a kultúrneho prostredia, boli upravené do takej miery, že sa prispôbili miestnemu prostrediu, s ktorým napokon prirodzene splynuli.⁴⁷ Navyše, preberanie piesní z českého prostredia svedčí nielen o ich dobrej znalosti zo strany Šimona Palárika, o jeho jazykových a literárnych kompetenciách pri ich úprave do kultúrnej slovenčiny, ale podobne ako u Benedikta Szöllösiho môže byť dôsledkom pociťovania slovanskej spolupatričnosti vyplývajúcej okrem iného z veľkomoravskej tradície.⁴⁸ Toto Palárikovo presvedčenie mohlo ovplyvniť aj neskoršie zmýšľanie jeho syna, predovšetkým jeho publicistickú činnosť, ktorou vytváral ucelenú koncepciu národného povedomia na základoch cyrilo-metodskej tradície. Niektoré krátke texty svojím jazykom, metrikou, symbolikou navyše evokujú ľudovú pieseň, preto možno predpokladať autorstvo Šimona Palárika.

V pravdepodobne mladšej časti kancionálu sa odzrkadľujú vývinové tendencie duchovnej piesne na Slovensku od konca 18. storočia, ktoré odštartovali tereziánsko-jozefínske nariadenia a odporúčania ohľadom bohoslužobného spevu po zavedení nového bohoslužobného poriadku od roku 1783. V tomto prípade ide o jednu takzvanú omšovú pieseň, ktorá okrem strofna zahŕňala jednotlivé časti ordinária i procesné fázy omše:⁴⁹ „*Na introjit*“, „*pri Gloria*“, „*pri Evanjelium*“, „*pri Kredo*“, „*pri Obetowani*“, „*k Posdvihowani*“. Jej prostredníctvom malo dôjsť k zaangažovaniu veriacich do liturgického diania, čo vyplývalo z nového ideálu zbožnosti, založenej väčšmi na racionálnom úsudku než na emocionálnom prežívaní.⁵⁰

Piesňový fond kancionálu Šimona Palárika nie je radený tematicky; každá pieseň je však označená nadpisom. Spevník sa skladá z jedenástich mariánskych piesní a jednej piesne o Zvestovaní Panne Márii, ktorá sa spievala v adventnom období, z dvoch piesní „*o Panu Ježiši Kristu*“, deviatich piesní o „*Welebnej Swatosti Oltarneg*“, dvoch piesní o úcte k Bohu, šiestich adventných piesní, troch piesní spievaných „*Na Bože telo*“ a troch piesní k svätým (*O Swatim Štefanu Krali Uherskemu, Pisen o Swateg Anne* a krátka bezmenná pieseň o svätých Petrovi a Pavlovi). Podobne ako u paraliturgických piesní ide o piesne modlitbového, prosebného aj historického charakteru s religióznym obsahom, v ktorých sa prepájala ľudová obrazotvornosť, spevná tradícia a učenie Cirkvi, obsiahnuté v liturgických textoch.⁵¹ Všetky sú spísané v národnom jazyku, čo odzrkadľuje v prvej tretine 19. storočia už zažitú prax sprevádzať latinskú liturgiu spevom v ľudovom (vernakulárnom) jazyku, a to pred kázňou, po kázni, pred premenením aj po ňom.

---

monarchie. Bližšie RUŠČIN, P.: *Nábožné katolícké pesničky Jura Hollého – prvý notovaný kancionál slovenských katolíkov po Cantus Catholici*, s. 260.

⁴⁷ To konštatuje aj P. Žeňuch vo vzťahu k paraliturgickým piesňam z východného Slovenska. Bližšie ŽEŇUCH, P.: *Mariánske paraliturgické piesne v cyrilských spevníkoch na Slovensku v 18. – 20. storočí*, s. 166.

⁴⁸ Porovnaj LAUKOVÁ, S. – KAIZEROVÁ, P.: *Baroková duchovná pieseň ako živý odkaz cyrilo-metodského dedičstva*. In: *Konštantínove listy*, 2020, roč. 13, č. 2, s. 139.

⁴⁹ RUŠČIN, P.: *Nábožné katolícké pesničky Jura Hollého – prvý notovaný kancionál slovenských katolíkov po Cantus Catholici*, s. 261.

⁵⁰ Bližšie RUŠČIN, P.: *Nábožné katolícké pesničky Jura Hollého – prvý notovaný kancionál slovenských katolíkov po Cantus Catholici*, s. 261.

⁵¹ ŽEŇUCH, P.: *Mariánske paraliturgické piesne v cyrilských spevníkoch na Slovensku v 18. – 20. storočí*, s. 167 – 168.

Mariánske piesne ako súčasť nenotovaného rukopisného kancionálu Šimona Palárika tvoria jeho podstatnú časť a svedčia o silnej tradícii mariánskeho kultu na Kysuciach v 1. polovici 19. storočia (i neskôr). Reprezentujú duchovnú poéziu katolíckeho obyvateľstva regiónu sú príznačné prelínaním lyriky, epiky, meditativnosti a obraznosti. V ich textoch sú spracované námety vychádzajúce z textov evanjelií, stredovekých apokryfov a legiend. Charakterizuje ich využívanie superlatívov a výrazná symbolika. Panne Márii sa pripisujú topické epitetá, ako „*Mamilenko zlata prepeličko*“, „*Krasna Holubičko*“, „*draha perličko*“, „*Krasna ušlechtila, matičko spanila*“, ale aj funkcia orodovnice: „*Komu sa utecti mame než k Pane Marii. Kohož za patronku mame než Pannu Marii.*“ a ochrankyne pred vojnou, hriechom, zlom a nepravosťou: „*Požehnaj nám práci našich Maria Maria nini i povšecke časi o Jezus Maria. ... Čzarum kuzlum všem Dabilskim Maria Maria Nedag nedag škodit sluham tvogim o Jezus Maria. Ochrannug Čzisara Pana Maria Maria bud gehu silna ochrana O Jezus Maria. Predevšemi neprateli Maria Maria Turki tatari pohani O Jezus Maria.*“

Viaceré z mariánskych piesní začínajú anjelským pozdravom „Zdravas“ (doslovne „Raduj sa.“), ktorý odkazuje na Evanjelium podľa Lukáša (Lk. 1, 26-38), čím nadobúdajú charakter spievanej kresťanskej modlitby k Panne Márii, napríklad: „*Zdrawas bud Maria, Matko dobrotiwa, skrejnias pod swug plašt nedag hubit nas Pano Maria, nedag, nedag o Matičko zahinuti, swim milim sinačkem rač nas zmiriti, kralowno nebeska rač nas zmiriti.*“ Úzke prepojenie piesne a modlitby naznačuje aj záverečné zvolanie: „*Amen.*“ („Podľa pravdy.“, „Pravdivo.“, „Nech sa stane.“). V tejto piesni (*Jina pisen k Pani Marii*) sa Panna Mária navyše prirovnáva k veži Dávidovej, hviezde Jakubovej, Judite nepremoženej, ratolesti Árona, Arche zmluvy, trónu Šalamúnovmu, čo evokuje spojitosť so Starým zákonom, ale aj s Loretánskymi litániami či Litániami k Sedembolestnej Panne Márii.⁵²

V niektorých piesňach sa objavujú aj prvky mysticizmu. Pieseň *O Panence Marii* aspoň čiastočne tlmočí hlavnú myšlienku mystiky, podľa ktorej mystický zážitok je nesprostredkovateľný, nevypovedateľný, a teda pojmový aparát človeka nedokáže adekvátne zachytiť to, čo sa pri takýchto stavoch v človeku odohráva:⁵³ „*Žadni nevi, cžo gest laska, kdo gi neskusil.*“ Ide o pieseň, ktorú spievali veriaci z Rakovej počas púte do Frýdku (do Kostola Navštívenia Panny Márie). Jej obsah aj jazyk naznačuje inšpiráciu jarmočnou piesňou *Pieseň nová ke cti, chvále blahoslavené Panny Marie Častochovské složená a všem tam putujícím pobožným poutníkům ku potěšení v tisku vydaná* (Olomouc, 1751). Má totožný začiatok,⁵⁴ ale aj

---

⁵² Prvé zmienky o litániách k svätým na kresťanskom Východe pochádzajú z konca 5. storočia, na Západe zo 7. storočia. V stredoveku sa začali objavovať aj litánie k Božej Matke; najstarší text tohto druhu pochádza z 12. storočia z nemeckej diecézy Mohuč (Mainz). Na prelome 15. a 16. storočia boli zostavené Loretánske litánie, ktoré sa postupne rozšírili do západnej Cirkvi a úradne ich schválil pápež Benedikt XIV. v polovici 18. storočia. Sú prosebnou a zároveň meditatívnu modlitbou. Invokácie, ktoré litánie obsahujú, poukazujú na tajomstvá spásy spojené so životom Panny Márie. ZVARA, P.: Loretánske litánie – vznik a obsah. Dostupné na: <http://www.zaluzicefarnost.sk/doc/lorlit.pdf> [cit. 2022-12-12].

⁵³ BLAŽENCOVÁ, E.: Cantus catholici – prvý tlačený katolícky spevník, s. 16.

⁵⁴ V pôvodnej piesni: „*Žadný nevi, co jest láska,/ kdo ji nezkusil,/ nešel bych já za svou milou,/ kdybych nemusil,/ do Častochova za moji/ milou Pannou Marii,/ nebo jsem se zamiloval,/ v čistotě její.*“ (cit. podľa SZTURCOVÁ, M.: Kult poutních míst slezsko-polského pohraničí v českých kramářských písních 18. a 19. století, s. 169.), v kancionáli Šimona Palárika: „*Žadni nevi, cžo gest laska, kdo gi neskusil, nešel bich ga za Mariu kdi bich nemusil, Tam do Fridku za Mogi Milu Panu Marii nebo sem se zamiloval w cosdtote gegi.*“

rovnaký lyrický, oslavno-prosebný charakter. Subjekt v nej ďakuje za poskytnuté dobrodenia a prosí o ochranu a pomoc. V záverečných strofách sa objavujú existenciálne motívy, úpenlivá prosba o sprevádzanie v hodine smrti a odporúčanie sa do priazne Panny Márie: „*Zato tebe O Mariga, milovat budu, Take kdiš mne pomog smrti wloža dohrobu, gešte gednuc zawolam, Marigi Pane Vale dam, poručimse Tebe Matko, Serdco swe ti Dam.*“ Ide o príklad migrovania jarmočných a púťových piesní medzi jednotlivými pútnickými miestami, ale aj doklad ich prenikania do katolíckeho piesňového repertoáru na Kysuciach prostredníctvom kantora a organistu Šimona Palárika.

Záver

Kancionál Šimona Palárika z Rakovej predstavuje cenný doklad o repertoári duchovnej piesne na Kysuciach v 1. polovici 19. storočia. Poskytuje priestor na interdisciplinárny výskum interetnických a interkultúrnych vzťahov. Naznačuje význam jednotlivca i celej society pri formovaní katolíckeho hymnografického repertoáru ako súčasť živej náboženskej kultúry obyvateľov severozápadného Slovenska. Je dôkazom intenzívnej mariánskej úcty roľníckeho obyvateľstva a naznačuje tesné prepojenie mariánskych piesní s folklórom. Zároveň ho možno považovať za dôležitý zdroj kultúrnej a národnej pamäti a svedectvo o kontinuite kresťanskej tradície, ľudovej zbožnosti, konfesionálno-obradovej, jazykovej a národnej identity obyvateľov Rakovej v prvých desaťročiach 19. storočia.

Literatúra a zdroje

- BLAŽENCOVÁ, E.: Cantus catholici – prvý tlačený katolícky spevník. (Okolnosti jeho vzniku, obsahové bohatstvo a niektoré špecifiká piesní). In: Pospíšil, I. – Zelenka, M. (eds.): *Česko-slovenské vzťahy, Evropa a svět*. Brno : Masarykova univerzita, 2004. s. 11 – 20. ISBN 80-210-3328-2.
- DUFKA, V.: Moravské pramene prvého slovenského katolíckeho kancionála *Cantus Catholici* (1655) a jeho spevy ordinára. In: *Studia Theologica*, 2017, roč. 19, č. 3, s. 132 – 146.
- GAŠPARÍK, M.: *Ján Palárik a jeho boj o demokratizáciu slovenského národného života*. Bratislava : SAVU, 1952. 72 s.
- HANZELKOVÁ, M.: „Obrácení“ poutních kramářských písní : Panna Márie Vranovská. In: *Acta Musei Nationalis Pragae, Historia litterarum*, 2021, roč. 66, č. 3 – 4, s. 101 – 110.
- KAFKA, L.: *Dárek z pouti (poutní a poutové umění)*. Praha : Lika klub, 2009. 300 s. ISBN 978-80-86069-52-4.
- KNAPČOKOVÁ, S.: Škárniclova tlačiareň v Skalici v kontexte českej a slovenskej kultúry. In: Hubálek, T. (ed.): *Sborník z Mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2012. s. 277 – 294. ISBN 978-80-7425-867-1.
- KOSNÁČ, P.: Náboženské púte v Európe počas kresťanského stredoveku. In: *Historická revue*, 2013, roč. 24, č. 10, s. 20 – 25.
- LAUKOVÁ, S.: *Cantus Catholici v interpretácii*. Nitra : UKF, 2010. 82 s. ISBN 978-80-8094-521-3.
- LAUKOVÁ, S. – KAIZEROVÁ, P.: Baroková duchovná pieseň ako živý odkaz cyrilo-metodského dedičstva. In: *Konštantínove listy*, 2020, roč. 13, č. 2, s. 137 – 152.

- LETZ, R.: Úcta k Sedembolestnej Panne Márii ako patrónke Slovenska a Slovákov. In: ŽEŇUCH, P. – ZUBKO, P. (eds.): *Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislavská gréckokatolícka eparchia, 2014. s. 9 – 21. ISBN 978-80-89489-17-6.
- LIŠČÁK, M.: *Čadca a okolité obce v správe panstva Strečno od konca 18. storočia do polovice 19. storočia*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2018. ISBN 978-80-88708-62-9.
- Mariánský kult zapustil v lidovom prostredí hlboké kořeny*. Dostupné na: <https://cesky.radio.cz/mariansky-kult-zapustil-v-lidovem-prostredi-hluboke-koreny-8605143> [cit. 2022-11-27].
- MAŤOVČÍK, A. Ján Palárik – Beskydov. In: *Súbor 13 fotopohľadníc Ján Palárik 1822 – 1870*. Martin : Matica slovenská, 1970. b.s.
- Počiatky obce a farnosti*. Dostupné na: <https://www.farnost-cadca.sk/historia-farnosti/> [cit. 2022-11-27].
- Paštrnák, L. a kol.: *Raková*. Raková : Obec Raková, 2019. s. 128
- ROYT, J. – ŠMÍDOVÁ, L.: *Drobná devoční grafika*. Rakovník : Rabasova galerie, 1995. ISBN 80-85868-05-9.
- RUŠČIN, P.: Nábožné katolícke pesničky Jura Hollého – prvý notovaný kancionál slovenských katolíkov po Cantus Catholici. In: *Musicologica Slovaca*, 2014, roč. 5 (31), č. 2, s. 255 – 310.
- SZTURCOVÁ, M.: Kult poutních míst slezsko-polského pohraničí v českých kramářských písních 18. a 19. století. In: *História – Otázky – Problémy*, 2017, roč. 9, č. 1, s. 167 – 174.
- ZAJICOVÁ, K. Ludová nábožnosť na Slovensku. In: *Etnologické rozpravy*, 1996, roč. 3, č. 2., s. 9 – 10.
- ZEMKO, J. a kol.: *Európan Ján Palárik*. Raková : ŽCJP, 2009. s. 13, 24, 25, 26, 43.
- ŽEŇUCH, P.: Mariánske paraliturgické piesne v cyrilských spevníkoch na Slovensku v 18. – 20. storočí. In: ŽEŇUCH, P. – ZUBKO, P. (eds.): *Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislavská gréckokatolícka eparchia, 2014. s. 163 – 199. ISBN 978-80-89489-17-6.

Marian Spiritual Songs in the Manuscript Canon of Šimon Palárik from Raková as a Testimony of the Living Marian Devotion in the Upper Kysuce Region in the First Half of the 19th Century

At the beginning of the 1830s, the manuscript of the songbook was created by Šimon Palárik, assistant teacher and organist in Rakova. The aim of the article is to present the Marian songs contained in the subject hymnal as an example of reverence and lively folk piety of members of the church and local community at the beginning of the 1830s. The hymnal itself represents a valuable document on the forms of spiritual song in Kysucie in the first half of the 19th century and provides space for interdisciplinary research on interethnic and intercultural relations in the region during the observed period.

Doc. PhDr. Ivana Kontríková Šusteková, PhD.

Oddelenie etnológie – ÚMKTKE

FF UKF v Nitre

Hodžova 1

949 01 Nitra

iksustekova@ukf.sk